

הם לא ילמדו לעולם

באחת השיחות הביע בן־שיח ספרדי סיפוק רב על כך שאחד היהודים הספרדיים הגיע בישראל לדרגת ראש־משלה. "ספרדי" תמתי. "כן, מר פרס", השיב האיש. הוא ביטא זאת במילרע כ־PEREZ. שהוא שם ספרדי נפוץ מאוד. נאלצתי להעמידו על טעותו. "שמו האמיתי הוא פרסקי, והוא נולד בפולין". פניו של בן־שיחי נפלו. "פולני?" אמר, "כמה חבל!"

רוצח בהונגיקונג

על אברהם תהומי שמעתי לראשונה כשהייתי נער. חבר באירגון הצבאי הלאומי. בפירסומים הפנימיים של האירגון נקראה ההגנה בשם ש"י, וכאשר חקרנו לפשר המושג נאמר לנו שאלה הם ראשי־היתבות של "שמונה־עשר דרעקס" (טינופות). וההסבר: 18 מפקדים בכירים, ובראשם אברהם תהומי, הוא "גידעון", פרשו מאצ"ל וחזרו להגנה. בעיקבות הפקודה שנתן זאב ז'בוטינסקי לאצ"ל לשבור את "ההבלגה".

"ההבלגה" הייתה החלטתה של מוסדות היישוב שלא לנקום בערבים, שפתחו ב־1936 במעשי־אללימות נגד היהודים (והבריטים). כדי להביא להפסקת העלייה שאיימה על מעמדם בארץ. כעבור זמן־מה החליט ז'בוטינסקי שיש לפתוח בטרור נגדי. שנקרא "תגובה". תהומי לא הסכים לכך. הוא פרש מן האירגון הצבאי־הלאומי (שנקרא עד אז גם "הגנה ב" או "ההגנה הימנית" או "ההגנה הלאומית") וחזרו להגנה "השמאלית", שממנה פרש. לאחר מכן פגשתי את תהומי כמה פעמים. בנסיבות מיקריות. קשה לי לקבל את דבריה של הגברת בתוכנית מבט שני שתיארה אותו כדמות דומיננטית. בעלת השפעה עצומה על הסביבה. כשהכרתיו היה אדם בלתי־מרושש. עד כדי כך שמתמתי איך הגיע בשעתו למעמד כה בכיר בהגנה.

בתוכנית הוא דחה אותי מאוד. כאשר דיבר על חלקו ברצח ההתאבדות לא היה בדבריו שמץ של חרטה. או הרהור שני. הזקן דיבר ב־1984 כפי שיכול היה לדבר הצעיר ב־1924. בעת הרצח — מליצות לאומניות מאוצר־המילים של היישוב הקטן והמיסכן של אז. שלחם על נפשו. בעיניו היה ניצוץ של קנאות. כאשר דיבר ב־1984: על הצורך המוחלט שהיה קיים ב־1924 להרוג את יעקב "ישראל ההתאבדות". גם עתה אין הוא מסתייג במאומה מן השימוש ברצח ובטרור בוויכוח על דיעות והשקפות־עולם. שום קורט של חוכמה ותבונה לא נוסף במישך 60 השנים שחלפו מאז.

אך גרועה מכל, בעיניי, העובדה שאדם כזה, המצדיק לחלוטין את רציחתו של אדם בעוון התנגדותו לציונות, חי לו בעושר ובאשר בהונגיקונג, כיורד לכל־דבר!

אני משתאה שוב ושוב למראה הפטריזמים האלה, המוכנים לקרוא לרצח למען הציונות ולשלוח את צה"ל למלחמות עקובות־זמרים. בעודם חיים להם חיי־מוות בחו"ל. אפשר למצוא אותם בכל רחבי העולם — מיליונרים במנהאטן, המממנים את אריאל שרון. בעלי־חזויות באמריקה הדרומית, התומכים בגושי אמונים. אלייליקולנוע בהוליווד, הפועלים למען מאיר כהנא. אילי בת־זונות בגרמניה. בעלי־קאזינו בשווייץ. קנאים לאומי־ניים, שגם צדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד במקומם. מפאת הריח.

מעבר להיבט האיש של הפרשה, יש לה חשיבות מבחינה אחרת: היא מזכירה לנו שהציונות לא כחלה מעולם בטרור. כשהיה נוח לה. כמו כל תנועת־שיחורור, היא השתמשה בנשק הטרור כשלא היה ברירה נשק יעיל יותר. רצח ההתאבדות היה רק מעשה אחד. בשלב מוקדם. ואחריו באו פעולות רבות אחרות. אחרי פרישת תהומי מאצ"ל, פתח האירגון במערכה גדולה של פעולות־טרור נגד עובדי־אורח ערביים בשווקים ובמרכזי־הערבים. במיסגרת "התגובה". עוד לפני שהפך לח"י את הטרור למכשיר מרכזי. גם ההגנה לא טמנה את ידה בצלחת. בהודמנויות המתאבדות. רק אחרי שקמה מדינת־ישראל, ולה צבא וטאנקים ומטוסים, יכולנו לעקם את האף למראה מעשי־הטרור של אחרים. וגם אז נתן בי שנתן את הפקודה לביצוע מעשי־הטרור שנקרא "העסקה־היש". תהומי קובע חריש־מעמית כי הפקודה לרצח באה מידי יצחק בן־צבי. אין ספק שהוא צודק (ראה איגרת העורך בעמוד 4). אך מי שהכיר את בן־צבי יודע כי לא היה עולה על דעתו לתת פקודה כזאת על דעת עצמו. מאחוריו עמד תמיד דוד בן־גוריון. שמינה אותו כעבור 30 שנה כנשיא המדינה.

יש לפרשת ההתאבדות צד אחד שהוא מכוער במיוחד. אחריו רצח הפיצו המוסדות הציוניים את השמועה שהקורבן היה יהודי סכסכואלי. זה נעשה כדי לטשטש את העיקבות ולרמוז שהוא נרצח בידי מאהב ערבי. גם אני שמעתי גירסה זו בנעוריי. קרוב לוודאי שההתאבדות אכן היה אחר־מיני. כפי שמסתבר מכתביו. יתכן שהיה גם אדם הפכפך ומופרע. אך מה זה נוגע לעניין? האיש נרצח על פי פקודת ההנהגה הציונית מפני שהיף לדיעות אנטי־ציוניות. ברוח אגודת־ישראל ראו ונטוויקקרתא דהיום. ומפני שהעז להשיע דיעות אלה באוזני הבריטים והערבים. כעילה שימש ביקורו אצל חוסיין. אביסבו של חוסיין מלך־ירדן היום.

מי שמצדיק כיום רצח נתעב זה, ולוא רק ברמז או בנטירליות אקדמית. פותח פתח לטרור פוליטי במדינת־ישראל.

הנצרת. באחד המשלים דיבר הנוצרי על עשיר מופלג, שבפתח ביתו רובץ אלעזר העני וממתין לפירורים. בעוד הכלבים מלקקים את מורסותיו. שניהם מתים באותה עת. העשיר נשלח לגיהנום ועובר שם יסורי־תופת, והעני בא אל חיקו של אברהם אבינו. משמע: הרשע, גם אם טוב לו בעולם הזה, מר יהיה גורלו בעולם הבא: ואילו הצדיק, הסובל כאן בעמק־הבבא, יבוא על שכרו אחרי המוות.

הינה מלגלג על אמונה זו, שבה ניסו הדתיים בכל התקופות לגשר על פני הפער שבין האמונה בשופט־צדק במרומים ובין המציאות עלי אדמות. בשירו, שניסיתי לתרגמו כאן על רגל אחת. הוא אומר:

למשלים קדושים הנחנא. ונסה־נא בלי חוכמות מענה למצוא עכשיו לשאלות האורות.

למה מתייסר בחלר הצדיק, זכרם, גונח — על סוסו הרם ורוכב הרשע כמנצח?

מי אשם בזה? שמה כל־יכול אינו האל? או שהוא עצמו גורם לוועות? לא, זה שפל!

כך נשאל תמיד, בלי הרף. עד אשר נסתה הפה בריגבי עפר. אבל — איזה מענה הוא זה?

טאסיו הבאסקי

מאז שהזמנתי בחודש שעבר לנאום בכינוס של מיפלגה באסקית, הבאסקים האלה רודפים אחריי. הבאסקים מצאו חן בעיניי ממכת ראשון, מפני שהם עם רציני.

מסורד, ידידותי, גא ואדיב, שהפעיל טרור נגד השילטון הור כשהיה צורך בכך, ושנטש את הטרור בשעה שפתחו לפניו נתיב של שלום להגשמת מאוויו.

חזונו לא רק כתבתי את רשמיי, ואז נפל המטוס הספרדי בדרך לבילבא. הוא נפל בדיוק במקום שאני זוכר אותו מטיסתי לבילבא — מיגול הטלוויזיה בראש רכסי־ההרים, המפריד בין ארץ־הבאסקים לספרד. חששתי שמה נמצא במטוס מישור מבין ירדתי החרשים.

השבוע הזמנתי להקרנה של סרט בשם טאסיו. ומסתבר שזהו הסרט הבאסקי הראשון המוצג בארץ והמצליח בעולם. סרט יפהפה, בלי עלילה מסעירה, המתאר את חייו של בן־כפר באסקי עני באותם הרים מוריקים, שבהם נפל המטוס.

מכיוון שזהו סרט ספרדי (בין ה"קריטיסט" נאמר כי הופק בעידוד שילטונות הממשל העצמי הבאסקי) אין המסר העיקרי מבוטא בפה מלא. טאסיו חי כבנו של עם מדוכא, שלמד להפר את חוקיו של השילטון הור. הוא צד חיות בניגוד לחוק, שולח רגים בניגוד לחוק ומנהל מלחמת־נצח נגד שומרי־הער והשוטרים של השילטון הספרדי. המטרה העיקרית בחייו היא להישאר חופשי ועצמאי, לא לעבוד בשכר ולא להיכנע לשום אדם או שילטון.

אם יש לך זמן לבלות שעה וחצי תוך צפייה ביצירה פיוטית, שכל תמונה בה נראית כאלו צוירה בידי אמן, ושעלילותיו הן העלילות הקטנות של אדם — אהבה, עבודה, אסון, מוות ולידה — כדאי לראות.

SEÑOR PEREZ

בכל השיחות שלי בספרד צץ ועלה הנושא של גירוש ספרד וגורל היהודים הספרדיים מאז.

חבל על אלי גבע.

מאורעות דרמאטיים, כמו מלחמה, מולידים מרי פעם גיבור ריס־לשעה. אלה הם, לרוב, אנשים פשוטים, שאינם מצטיינים ריוקא בכישורים אינטלקטואליים מעולים ושאיין בפיהם בשורה גדולה, אלא שהאירועים העלו אותם לשעה קלה מעלה־מעלה. כזה היה אלי גבע. הוא עשה מעשה אחד, ועל כן זכה בהערצת הרבים. הוא מילא תפקיד חשוב בניבוש ההתנגדות הלאומית והצה"לית להסתערות על מערב בירות. על כך יבורך. יתכן שהציל את חייהם של אלפים — ישראלים, לבנונים ופלסטינים.

מכיוון שהיננו זקוקים לגיי בור, ציידנו אותו בדמיוננו בכל המעלות הטובות. ראינו בו דמות חינוכית, הוגה־דעות, אלוהי־מוסר. אם אינו כזה, איננו יכולים להאשים אותו בטעותנו.

השבוע שמעתי את גבע בדיו. הוא הצדיק הנהגת יד קשה בדרוס־לבנון, כדי לשים קץ לטרור השיעי. והי גישה אווילית ובלתי־מוסרית כאחד.

אייאפשר להאשים בכך את גבע. אין הוא מתיימר להיות מומחה לשיעים ו/או לטרור. אבל באותו היום עצמו ראיתי בתוכנית הטלוויזיה מוקד אנשים הושיבים על תקן ירישמי של "מומחים" — אחד רוקטור לטרור כשם מררי ולירו ראשי־אמ"ן לשעבר, יהושע שגיא. שניהם אמרו שיש לנקוט ב־יד קשה כלפי השיעים, ושבדרך זו ניתן לצמצם את הטרור במידה רבה.

לשמע הרברים, נוכחתי באימרתו המפורסמת של הלורד אקטון, "השילטון משחית, והשילטון המוחלט משחית באופן מוחלט". אין שילטון מוחלט יותר מאשר שילטון של כיבוש צבאי. בארץ אחרת. ואכן, ההיסטוריה מוכיחה שאין כובש חכם. הכיבוש מטמטם, והכיבוש המוחלט מטמטם באופן מוחלט. זוהי ניקמת הנכבש כבובש.

אין צורך להיות אלוף מודיעיני או פרופסור אסטרטגי כדי להבין שה"יד הקשה" משיגה ת מ י ד את ההיפך. כל ילד יכול לקרוא זאת בספרי ההיסטוריה. אלה מתעלל באוכלוסיה כדי שתקיא מתוכה את הטרוריסטים, והתוצאה היא ששינאת האויב לוסיה לכובש גוברת, והיא מולידה טרוריסטים נוספים. זה פשוט. זה נכון, וזה פועל ת מ י ד כך. וכל הספרים מצדיקים את ה התנגדות של הנכבש ומקלעים את הכובש.

צה"ל מקיף כפר לבנוני שבו אירע פיצוץ. הטנקים פורצים פנימה. האוכלוסיה מתנגדת. נערכים מעצרים המוניים. חיילים עצבניים יורים. נהרגים גברים ונשים. צה"ל הורס כמה בתים. התוצאה: קרובי ההרוגים וריירי הבתים ההרוסים מצטרפים בהתלהבות לתנועת־ההתנגדות. השניאה למרכז גוברת, הפיגועים מתרבים. ואם יש בסביבה גם אנשי יוניפ"ל ממדינה ידידותית, כמו הולנד או צרפת, הם מתמלאים שינאה לוהטת לישראל ומפיצים אותה כבואם הביתה.

כל אדם נורמלי מכין זאת. מדוע אין אלוף ודוקטור, שבוודאי אינם טיפשים מלידה, מכינים זאת? נראה שזוהי קיללת האלים, השונאים כיבוש.

אותו הדיון עצמו יכול היה להתנהל בפאריס בעת מלחמת־השיחורור האלג'ירית, או בברלין בימי הרייך השלישי (למשל, לגבי מלחמת־השיחורור של הפרטיזנים ביוגוסלביה), או בלונדון בימי מלחמת־העולם (כאשר הומצא, מתנה הריכוז), או בפאריס של נפוליון בימי כיבוש ספרד (שם הומצאה אז המילה, "גרילה").

צדיק ורע לו

בתוכנית חיים שכאלה שהוקרשה לו, העלה חיים כהן שוב את השאלה המציקה: מדוע עמד אלוהים מנגד, כאשר נטבחו שישה מיליון יהודים?

כהן, שגדל בהאמברג בבית חרדי, איש אגודת־ישראל, התפכח אחרי השואה והפך מאז כופר בעיקר.

הוא העמיד את יחסיו עם אלוהים על בסיס של חוזה אישי: המאמין סוגר לאלוהים, ותמורת אמונה זו חייב אלוהים לנהל את העולם בצורה תקינה. מכיון שאלוהים לא עמד בהתחייבות זו, שוחרר גם חיים כהן מן החוזה, והוא חופשי מאמונתו.

כהן הוא אדם הגיוני מדי, מכרי להתייחס ברצינות להעמדה זו של הרברים. האמונה הדתית — תהיה אשר תהיה — אינה מתקיימת במישור של הגיון. האמונה וההגיון הם דבר והיפוכו. האמונה באלוהים אינה תלויה בדבר.

האמונה היא בלתי־רציונלית מטיבעה, ואינה יכולה להיות תוצאה של מחשבה סבירה, אף שהיא אוהבת בימינו להתעטף באיציטלה זו. האמונה נובעת מצורך פנימי של אדם חלש, שאינו מסוגל להתמודד לבדו עם השאלות הגדולות של מוות, אסון ומוחלה. האמונה היא מישענת, כמו ההורקקות לסמים או לאלכוהול. לא במקרה עוברים האורייזוהרים בקלות כה רבה מהרואין לאלוהים, ומאלוהים להרואין. האימרה המפורסמת של קארל מרקס — "הדת היא אופיום להמונים" — עמוקה יותר מכפי שנראה במבט ראשון.

כיהודי גרמני משכיל יודע הרמן־חיים כהן, שדבריו על אלוהים והשואה הם חזרה על מחשבותיו של גדול המשוררים היהודיים בגרמניה, היינריך היינה. לפני יותר ממאה שנה, כאשר איש לא יכול היה עדיין לחלום על זוועות השואה, כתב היינה שיר בשם "אל לאצארוס".

לאצארוס הוא אלעזר, אחת הדמויות במשליו של ישוע

גבע